

karel marx

18. b r u m a i r e
ludvíka bonaparta

přeložili václav špaček a stanislav budín

historické zápasy, ať již byly vedeny na poli politickém, náboženském, filosofickém či v jiném oboru ideologie, jsou vskutku pouze více méně jasným výrazem bojů společenských tříd a že existence tříd a jejich srážek je podmíněna vývojovým stupněm jejich hospodářské situace, způsobem jejich výroby a na něm závislém způsobu směny. Tento zákon, stejně důležitosti pro dějiny jako zákon o zachování energie pro vědy přírodní, dává mu i zde klíč k porozumění historie Druhé republiky francouzské. Tato historie se stala zkušebním kamenem jeho zákona a po třiatřiceti letech musíme ještě říci, že obstál tuto zkoušku skvěle.

F. ENGELS.

PŘEDMLUVA SPISOVATELE

Můj předčasně zemřelý přítel Josef Weydemeyer hodlal vydávati, počínaje 1. lednem 1852, v New Yorku politický týdeník. Požádal mne, abych napsal pro tuto revui historii státního převratu. Posílal jsem mu týdně až do poloviny února články, nadepsané: »18. Brumaire Ludvíka Bonaparta«. Mezitím původní záměr Weydemeyerův ztroskotal. Počal však na jaře 1852 vydávati měsíčník, nazvaný »Die Revolution«, jehož druhý sešit obsahoval můj »18. Brumaire«. Několik set exemplářů bylo tehdy posláno do Německa, avšak nepodařilo se ji umístiti na knihkupeckém trhu. Jistý německý knihkupec, který se vydával za velkého radikála, jemuž jsem nabídl prodej, odpověděl projevem skutečného ctnostného zděšení nad tak nevhodným nápadem.

Z toho je zřejmo, že toto dílo vzniklo pod přímým tlakem události a že historické události, o nichž jedná, končí únorem 1852. Nyní je vydáváme znovu jednak následkem knihkupecké poptávky, jednak na žádost mých německých přátel.

Z děl, která skoro současně s mým pojednávala o stejném předmětu, jen dvě zasluhují zmínky: »Napoléon le Petit« Victora Huga a Proudhonův »Coup d'État«.

Victor Hugo se spokojuje hořkými a duchaplnými invektivami proti »odpovědnému vydavateli« státního převratu. Událost sama mně připadá jako blesk z čista jasna. Nevidí v ni než násilnictví jedince. Nepozoruje, že jej zveličuje, místo aby jej snižoval, přikládá mu takovou sílu osobní iniciativy, jaká by byla v dějinách bezpříkladná. Proudhon zase hledí vyložiti státní převrat jakožto výsledek předchozího dějinného vývoje. V jeho podání se však historická konstrukce státního převratu mění v apologii hrdiny státního převratu. Propadá tak omylu našich tak zvaných objektivních dějepisců. Já však chci naopak ukázati, jak t ř í d n í b o j ve Francii vytvořil takové okolnosti a takovou situaci, že groteskní osobnost průměrných kvalit mohla v ni figurovati jako hrdina.

Přepřacování tohoto díla by mu vzalo jeho zvláštní kolorit. Omezil jsem se tedy na opravu tiskových chyb a vynechání narážek, jimž by se dnes již nerozumělo.

Co jsem pravil v poslední větě svého díla: »Avšak až konečně císařský plášť padne na bedra Ludvíka Bonaparta, zřítí se kamenná socha Napoleonova se sloupu Vendomského« — to se již splnilo.

První zahájil ofensivu proti napoleonskému kultu plukovník Charras ve svém díle o tažení z roku 1815. Od té doby a zvláště

během posledních let literatura francouzská dorazila napoleonskou legendu zbraněmi historických studií, kritiky, satiry a ironie. Mimo Francii byl tento násilný rozchod s lidovými tradicemi názory, tato nesmírná intelektuální revoluce sotva pozorována a ještě méně jí bylo porozuměno.

Konečně doufám, že toto dílo přispěje k odstranění výrazu zvláště dnes v Německu běžně užívaného, *césarismu*. Při této povrchní historické analogii se zapomíná na to hlavní, to jest, že ve starém Římě třídní boj se odehrával pouze uvnitř privilegované menšiny, mezi svobodnými občany bohatými a svobodnými občany chudými, kdežto velká masa vyrábějícího obyvatelstva, otroci, byla jen pasivním podstavcem těchto zápasníků. Zapomíná se na slavnou větu Sismondiho: »Římský proletariát žil na útraty společnosti, kdežto novodobá společnost žije na útraty proletariátu.« Při naprosté různosti materiálních ekonomických podmínek třídního boje antického a moderního formy politického boje, z nich vyplývající, nemohou se navzájem podobati více než arcibiskup z Canterbury a velekněz Samuel.

Londýn, 23. června 1869.

K. MARX.

Kapitola první

Hegel kdesi pravil, že všechny velké dějinné události a osobnosti se tak říká dvakrát vyskytují. Zapomněl dodat: po prvé jako tragedie, po druhé jako fraška. Caussidière za Dantona, Louis Blanc za Robespiera, Hora z r. 1848 až 1851 za Horu z let 1793 až 1795, synovec za strýce. A tutěž karikaturu konstatujeme v okolnostech, za kterých vychází druhé vydání »18, Brumaire«!

Lidé dělají své dějiny sami, ale nedělají je podle volného uvážení, za okolností, které si zvolili, nýbrž za okolností přímo daných, zděděných po minulosti. Tradice všech mrtvých generací leží jako múra na mozku živých. A právě když se zdají přeměňovati sebe a věci, vytvářevati něco nadobro nového, právě v těchto dobách revoluční krise zapřisahají úzkostlivě duchy minulosti, aby jim pomohli, vypůjčují si od nich jména, bojovná hesla, kostym, aby zahájili novou scénu světových dějin v tomto ctihodném, věky posvěceném přestrojení a touto vypůjčenou řečí. Takto si vzal Luther masku apoštola Pavla, revoluce z 1789—1814 se kostymovala postupně jako římská republika, potom jako římské císařství, a revoluce z roku 1848 nevěděla si lepší rady než parodovati brzy rok 1789, brzy revoluční tradici let 1793 až 1795. Právě jako začátečník, který se učí nové řeči, překládá jí vždy do své mateřštiny, ale nevnikne do ducha této nové řeči a nebude v ní moci svobodně tvořiti, dokud se v ní nepohybuje bez vzpomínání na mateřštinu a dokud vzpomínka na mateřštinu se nerozplyne v nově osvojené řeči.

Studujeme-li různé případy tohoto vyvolávání historických duchů, nalezneme ihned zásadní rozdíly. Camille Desmoulin, Danton, Robespierre, Saint-Just, Napoleon, hrdinové, stejně jako strany i masa Velké francouzské revoluce šli v římském kostymu a užívajíce římské frazeologie za úkolem své doby, kterým bylo odpoutání a konstituování moderní buržoasní společnosti. Roztříštili-li první feudální instituce a pokosili feudální hlavy, jež za těchto institucích vyrostly, Napoleon zase vytvořil v hranicích Francie podmínky, za kterých se teprve mohla rozvíjeti svobodná soutěž, býti využíváno parcelované pozemkové vlastnictví a býti uvolněná průmyslová výrobní síla národa a za francouzskou hranicí smetl všude feudální instituce, dokud to bylo nutné k vytvoření okolí, jakého buržoasní společnost ve Francii si nutně vyžadovala na evropském kontinentě. Jakmile byla nová forma společnosti zřízena, zmizeli předpotopní kolosové a s nimi vzkříšené římanství, Brutové, Gracchové, Publicolové, tribunové, senátoři a César sám. Buržoasní společnost ve

své střízlivé realitě si vytvořila své opravdové tlumočníky a hlasatele v osobě Sayů, Cousinů, Royer-Collardů, Benjamin Constantů a Guizotů. Její opravdoví vojevůdci zasedali za kontorem a »tučná hlava« Ludvíka XVIII. byla její politickou hlavou. Jsou nadobro zaneprázdněna výrobou bohatství a mírumilovným konkurenčním zápasem, zapoměla tato společnost, že bděly nad její kolébkou přízraky doby Římanů. Ale jakkoli je málo heroismu v buržoasní společnosti, bylo přece třeba k jejímu porodu heroismu, obětavosti, hrůzy, občanské i vnější války. A její gladiátoři našli v klasicky přísných tradicích římské republiky ideály a umělecké formy, iluse, jichž měli zapotřebí, aby před sebou samými skryli buržoasně omezený obsah svých bojů a aby udrželi svou vášeň na úrovni velké tragedie dějin. Takto si již vypůjčili na jiném stupni vývoje, o století dříve, Cromwell a anglický lid ze Starého zákona jazyk, vášně a iluse, nutné pro svou buržoasní revoluci. Jakmile bylo dosaženo opravdového cíle, jakmile byla realizována buržoasní přeměna anglické společnosti, Locke vytlačil Habakuku.

Vzkříšení mrtvých v těchto revolucích mělo tedy za účel magnifikaci nových bojů, nikoli parodování starých, mělo v obrazotvornosti přehnat danou úlohu, nikoli okrášlití couvnutí před řešením skutečného úkolu, mělo vyvolat revolučního ducha a nikoli vyvolat přízrak revoluce, aby strašil.

V období 1848 až 1851 duch staré revoluce pouze strašil, počínaje Marrastem, républicain en gants jaunes, který na se vzal kuklu starého Baillyho, až po dobrodruha, který skrývá své odporně triviální rysy za železnou smrtelnou maskou Napoleona. Celý národ, domnívající se o své revoluci, že jí získal nový impuls, shledává náhle, že se ocitl v odbyté době a aby nebylo pochybností o této recidivě, objevují se znovu stará data, starý kalendář, stará jména, staré edikty, které už dávno propadly učenému zkoumání starožitníků a objevují se i staří biřici, kteří, jak se zdálo, dávno zetleli. Celý národ si připadá jako onen pomatený Angličan v Bedlamu, který věřil, že žije v době starých faraonů a který si každodenně nařikal na úmornou práci, kterou musí vykonávat jako zlatokopec v etiopských dolech, zazděn v podzemním vězení, máje na hlavě spoře svítící lampu a za sebou pohaněče s dlouhým bičem a u východu celý dav barbarických žoldnéřů, kteří se nedorozuměli ani s vězni, odsouzenými k nucené práci, ani mezi sebou, nemluvíce stejnou řečí. »A to vše,« stěžuje si pošetilý Angličan, »je žádáno na mně, svobodném občanu Velké Británie — dobývati zlato pro staré faraony!« »Na zaplacení dluhů rodiny Bonapartů,« vzdychá francouzský národ. Ten Angličan, než ztratil rozum, měl fixní ideu hrabati zlato. Francouzi zase po dobu své revoluce fixní ideu napoleonské vzpomínky, jak dokázaly volby 10. prosince. V nebezpečích revoluce se jim stýskalo po egyptských hrncích a odpovědí na tyto tužby byl druhý prosinec 1851. Nekarikovali pouze kari-

katuru starého Napoleona, karikovali starého Napoleona samotného, tak jak se musí vyjímati uprostřed XIX. století.

Sociální revoluce XIX. století nemůže čerpati svou poesii z minulosti, nýbrž pouze z budoucnosti. Nemůže sama začít, dokud nelikviduje všecku pověřčivou víru v minulost. Předešlé revoluce potřebovaly historických vzpomínek, aby se oklamaly o svém vlastním obsahu. Revoluce XIX. století musí nechat mrtvé, aby pohřbili své mrtvé, aby našla svůj vlastní obsah. Kdysi fráze byla nad obsah, nyní obsah přesahuje frázi.

Únorová revoluce byla náhlým omráčením, překvapením staré společnosti a lid prohlásil tento nenadálý kousek za historickou událost, která zahajuje novou epochu. 2. prosince mizí Únorová revoluce eskamotáží podvodného hráče a co se její svrženo, to už není monarchie, to jsou liberální ústupky, vynucené staletými zápasy. Namísto aby si společnost vydobyla nový obsah, zdá se prostě, že se stát vrátil do své nejstarší formy, nestydatě holé vlády meče a kutny. Tak odpovídá kousek silné ruky z prosince 1851 na kouzelné mávnutí rukou z února 1848. Jak nabyl, tak pozbyl. Ale přece toto mezidobí neuplynulo nadarmo. Během let 1848 až 1851 dohonila francouzská společnost způsobem zkráceným, poněvadž revolučním, svá studia a zkušenosti, které kdyby se Únorová revoluce byla odehrála způsobem pravidelným, abychom tak řekli školským, musely by bývaly Únorové revoluci předcházeti, kdyby měla tato býti něčím více, než otrěsem na povrchu. Nyní se zdá, že společnost je vržena dále zpět, než odkud vyšla; vskutku musí si teprve vytvořit revoluční východisko, situaci, poměry, podmínky, za nichž jedině se stává moderní revoluce seriosní.

Buržoasní revoluce, jako ony XVIII. století, řítí se rychleji od úspěchu k úspěchu, překonávají se v dramatických efektech, lidé a věci jakoby byly v obrubě ohnivých démantů, extase je permanentním stavem společnosti; ale tyto revoluce jsou krátkého trvání, rychle dospívají svého vrcholného bodu a společnost propadá dlouhé kocovině, než se naučí střízlivě si osvojit výsledky svého bouřliváctví. Naproti tomu revoluce proletářské, jako revoluce XIX. století, neustále samy sebe kritisují, neustále přerušují svůj průběh, vracejí se k stavům zdánlivě již odbytým, prodělávají je znovu od začátku, bičují s nemilosrdnou důkladností polovičitosti, slabosti a ubohosti svých prvních pokusů, zdá se, že poráží svého protivníka, aby načerpal ze země nových sil a vztyčil se znovu před nimi ještě obrovitěji, couvají vždy znovu před neurčitou nesmírností svých vlastních cílů, až se konečně utvoří situace, kdy návrat je nemožný a kdy okolnosti samy volají:

Hic Rhodus, hic salta!

Tady je růže, tady tancuj!

Ostatně každému člověku s průměrnou pozorovací schopností — při čemž by nepotřeboval ani sledovat krok za krokem vývojový

proces francouzské revoluce — musilo napadnouti, že revoluce spěje k neslýchané blamáži. Stačilo naslouchati samolibému, vítěznému štěkotu, kterým si tito páni demokrati navzájem blahopřáli k blahodárným účinkům 2. května 1852. Druhý květen 1852 stal se jim fixní ideou, dogmatem, jako chiliastům den, kdy Kristus měl znovu sestoupiti, kdy mělo počítí tisícileté království. Slabost hledala jako vždy útočiště ve víře v zázraky, myslela, že přemohla nepřitele, zaklevši jej ve fantasii a ztratila veškeré pochopení pro přítomnost pro samé vynášení budoucnosti, která ji očekávala, a činů, jež nosila v srdci, o nichž však myslila, že nepřišel ještě čas jejich uskutečnění. Tito hrdinové, kteří se snaží dementovati svou notorickou neschopnost vzájemnými projevy soustrasti, sebrali již svých pět švestek, vybrali své vavříny na zálohu a právě eskontovali na burse po částech své republiky, pro které ve vši tichosti své nenáročně duše starostlivě organisovali vládní personál. Druhý prosinec je překvapil jako blesk z čista jasna a lid, který v dobách malomyslné deprese nechával rád přehlušiti svou vnitřní úzkost nejhluchnějšími křiklouny, snad se přesvědčil, že jsou pryč doby, kdy kýhání hus zachránilo Kapitol.

Konstituční, národní shromáždění, dynastické strany, republikáni modří a červení, afričtí hrdinové, hřímání s tribun, blýskání v denním tisku, veškerá literatura, politické celebrity a renomovaní intelektuálové, zákoník občanský i trestní, liberté, égalité i fraternité, 2. květen 1852 — to vše zmizelo jako fantasmagorie na zamávání kouzelné hůlky člověka, jež ani jeho nepřítelé nevydávají za čaroděje. Všeobecné volební právo jako by přežilo jen na okamžik, aby před celým světem vlastnoručně napsalo svůj testament a prohlásilo ve jménu samotného národa: Vše, co existuje, zasluhuje zhynouti.

Nestačí říci, jako činí Francouzi, že jejich národ byl překvapen. Národu se odpouští právě tak málo jako ženě okamžik slabosti, kdy první dobrodruh, který se namane, ji znásilní. Takovými vytáčkami není hádanka rozřešena, nýbrž jen jinak formulována. Zbývalo by pořád vysvětliti, jak mohl býti 36milionový národ třemi podvodníky překvapen a uveden bez odporu do zajetí.

Zopakujme si v hrubých liniích fáze, jimiž prošly francouzské revoluce od 24. února 1848 až do prosince 1851.

Musíme rozlišovati tři hlavní období: 1. Období února, 2. od 4. května 1848 do 29. května 1849, období ústavodárného shromáždění, 3. od 29. května 1849 do 2. prosince, období konstituční republiky nebo zákonodárného shromáždění.

První období, které počíná 24. únorem, datem pádu Ludvíka Filipa a končí 4. květnem 1848, datem zahájení ústavodárného shromáždění, je obdobím únorovým v pravém slova smyslu, možno je pokládati za prolog revoluce. Oficiálně je pro ně charakteristické, že vláda jím improvisovaná se sama prohlásila za p r o v i s o r n í